

Chamberlain og fredsprisen

Au
fabrikkeier Joh. H. Andresen.

Hr. redaktør.

De ber mig om en uttalelse om Chamberlain og fredsprisen.

Jeg tror at da radiobudskapet kom, at Chamberlain vilde besøke Hitler i Berchtesgaden, blev mange øine våte av bevegelse over at der var en mann, den mektigste mann i verdens mektigste rike, som kunde gjøre dette.

Rundt om i verden hadde tonen vært voldsom, ikke bare hos partene, men også hos de såkalte „nøitrale“ — ja — kanskje mest der. En høirøstet opinion forlangte krig av England. Da rekker Englands premierminister hånden frem til sin store motstander. Han holder ikke en stor tale full av fraser og svevende ord. Han forstår, at de tusen taler i Folkeforbund og annetsteds bare har bragt verden til randen av Ragnarok. Han forstår, at nu er det bare en virkelig innsats, en sjelenes kamp mann mot mann under fire øine som kan redde menneskeheten fra en katastrofe vi vanskelig kan utmale oss.

Hvilken karakterstyrke, hvilken åndens spenstighet, hvilken sjelsstorhet der behøvedes hos den gamle statsmann for å gjøre denne flyvetur til Berchtesgaden, mens halve verden spottet over undfallenhet og ropte: „Bruk makt“.

Jeg kan ikke sakkyndig vurdere og veie Englands og dets alliertes styrke mot Tyskland. Det sannsynlige er kanskje at England—Frankrike—Russland vilde være de sterkeste. Men er det ikke nettopp det som er det store, at den sterkeste ikke lar det komme an på en styrkeprøve? Er et ikke det som er grunnlaget for fredstanken? „Salige er de sagtmodige, ti de skal arve jorden“, heter det i Bergprekenen. Chamberlain's beslutsomme „sagtmodighet“ i en ophisset tid har reddet jorden.

Nu, da krisens dødsskygger er drevet over tales der så sterke ord om at „prisen var for høy“. Vilde 10 eller 20 millioner drept eller lemlestede mennesker og en verden av rykende ruiner vært en billigere pris? Og vilde det reddet Tsjekkoslovakias grenser? De som mener det aiste må forutsette, at nye seierherrer vilde gjøre de gamle feil fra Versailles op igjen. I alle land er det vel forlenget erkjent, at

var den hensynsløse opdeling av det gamle Østerrik-Ungarns forskjellige folkeslag. Wilson fikk fredsprisen blandt annet for sine „14 punkter“, som skulde være grunnlaget for våbenstillstand og fred. Punkt 10 krever: fri adgang til autonom utvikling av folkene i Østerrik-Ungarn, „hvis plass blandt nasjonene vi ønsker å se garantert og trygget“. Men man oppløste Østerrik-Ungarn og tvang — uten å spørre dem — millioner og atter millioner av mennesker til å leve under fremmed åg. Er det ikke noe vi nordmenn skulde ha en viss forståelse for etter vår egen historie? De „fire store“ i Versailles — Wilson, Clemenceau, Lloyd George, Orlando — fordelte disse mennesker blandt seierherrenes venner. De „fire store“ i München — Chamberlain, Hitler, Daladier, Mussolini — har omgjort en del av denne fordeling. De 9 millioner tsjekker hadde fått under sig 3½ million tyskere, 700 tusen ungare, 200 tusen polakker o. s. v. Østerrike og Ungarn var lemlestet, så de hverken kunde leve eller dø. Det er en del av dette resultat av verdenskrigen som nu efterhånden revideres — og takket være Chamberlain uten ny verdenskrig. Hitler har vel nesten alle fredsslutninger vært revidert ved krig. Jeg husker i farten bare en vesentlig undtagelse — 1905. Sverige mente i henhold til Kieltraktaten og unionstraktaten å ha absolutt krav på Norge. Allikevel lot det unionsoppløsningen skje på fredelig vis, og 12 år efter rakte kong Gustaf hånden til full forsoning på Christiania slott. Ære være svenskene for det — og ære være tsjekkerne nu for at de lar tyskere, polakker og ungare gå i fred til sine stammefreder, så bittert det enn er, at de tar en stor del av staten med sig. Økonomisk er det en ulykke av samme art, omenn i mindre omfang, som den som rammet Habsburgermonarkiet i 1918; men som løsning av det stadig gjærende nasjonalitetsproblem i Mellem-Europa synes det dog å være et skritt fremover. At den 20 år gamle tsjekkoslovakiske stat fra Versailles ikke var noen lykkelig nyskaps-

siviliserte historie“. Det sies, at Chamberlain og Daladier har forrådt og ofret de små stater. Det forekommer mig, at man da ser noe ensidig på „staten“ som geografisk begrep. I de siste 100 år ihvertfall, er det dog staten som nasjon, som har vært målet, at folk av samme nasjonalitet såvidt mulig skulde få leve i sin egen stat, i motsetning til tidligere, da fyrster og feltherrer la land under sig uten hensyn til befolkningens ønsker eller behov. Man synes endog å ha glemt, at de skudd i Serajevo som tendte verdensbrannen i 1914, blev avfyrt i nasjonalitets-ideens navn. De serbere som myrdet den østerrikske tronfølger, vilde forene Habsburgernes sydslavere med Serbien. Russland og Frankrike støttet Serbien efter fyrstemordet. — Under verdenskrigen gikk tsjekiske regimente og andre tsjekker i tusenvis over til „fienden“, dannet „legioner“ og kjempet mot sin egen „stat“. Benes og Mazaryk satt i Paris og arbeidet for den gamle stats oppløsning. Verdensopinionen fordømte dem ikke, den syntes at de kjempet for sin nasjonalitet. Det bør kanskje også erindres, at blandt andre C. J. Hambro angrep England og støttet irerne, som i 1918—21 gjennom blodig oprør fremtvang sin adskillelse fra England. Men da bør man kanskje også prøve å forstå at sudetertyskerne vilde ha sin nasjonale selvbestemmelsesrett, og forstå at det tyske rike støttet dem — selv om vi ikke anerkjenner alle de midler som anvendes i striden og heller ikke sympatiserer med det nazistiske system. Denne forståelse har det store demokratiske leder, Chamberlain, vist.

Verker det ikke ennå i et mere enn 100 år gammelt arr hos oss nordmenn? — at våre gamle biland i Vesterhavet blev berøvet oss i 1814, da vi var vergeløse.

I 1906 gav Nobelkomiteen fredsprisen til president Theodore Roosevelt. Han hadde ikke gjort annet for freden enn å sammenkalle russerne og japanerne og megle i deres krig om kinesisk og koreansk territorium. Han var den ytre foranledning til å få avsluttet en forholdsvis liten krig mellom to utmattede kjempende.

Chamberlain har forhindret en krig, hvor kanskje hele verden vilde blitt liggende på valplassen. Kanskje mere enn det. Hvis slutningsordene mellom Chamberlain og Hitler blir stående ved makt: „Aldri mere krig mellom England og Tyskland“ — da er der kanskje håp om, at den blødende

Jeg tror at da radiobudskapet kom, at Chamberlain vilde besøke Hitler i Berchtesgaden, blev mange øine våte av bevegelse over at der var en mann, den mektigste mann i verdens mektigste rike, som kunde gjøre dette.

Rundt om i verden hadde tonen vært voldsom, ikke bare hos partene, men også hos de såkalte „nøitrale“ — ja — kanskje mest der. En høirøstet opinion forlangte krig av England. Da rekker Englands premierminister hånden frem til sin store motstander. Han holder ikke en stor tale full av fraser og svevende ord. Han forstår, at de tusen taler i Folkeforbund og annetsteds bare har bragt verden til randen av Ragnarok. Han forstår, at nu er det bare en virkelig innsats, en sjelenes kamp mann mot mann under fire øine som kan redde menneskeheten fra en katastrofe vi vanskelig kan utmale oss.

Hvilken karakterstyrke, hvilken åndens spenstighet, hvilken sjelstorhet der behøvedes hos den gamle statsmann for å gjøre denne flyvetur til Berchtesgaden, mens halve verden spottet over undfallenhet og ropte: „Bruk makt“.

Jeg kan ikke sakkyndig vurdere og veie Englands og dets alliertes styrke mot Tyskland. Det sannsynlige er kanskje at England—Frankrike—Russland vilde være de sterkeste. Men er det ikke nettop det som er det store, at den sterkeste ikke lar det komme an på en styrkeprøve? Er et ikke det som er grunnlaget for fredstanken? „Salige er de sagtmodige, ti de skal arve jorden“, heter det i Bergprekenen. Chamberlain's beslutsomme „sagtmodighet“ i en ophissert tid har reddet jorden.

Nu, da krisens dødsskygger er drevet over tales der så sterke ord om at „prisen var for høy“. Vilde 10 eller 20 millioner drept eller lemlestede mennesker og en verden av rykende ruiner vært en billigere pris? Og vilde det reddet Tsjekkoslovakias grenser? De som mener det siste må forutsette, at nye seierherrer vilde gjøre de gamle feil fra Versailles op igjen. I alle land er det vel forlengst erkjent, at Versaillesfreden var full av feilgrep og urettferdigheter, erkjent blandt annet at dette diktat skapte forutsetningen for det tyske diktatur.

En av de store urettferdigheter

fredsprisen blandt annet for sine „14 punkter“, som skulde være grunnlaget for våbenstillstand og fred. Punkt 10 krever: fri adgang til autonom utvikling av folkene i Østerrik-Ungarn, „hvis plass blandt nasjonene vi ønsker å se garantert og trygget“. Men man oppløste Østerrik-Ungarn og tvang — uten å spørre dem — millioner og atter millioner av mennesker til å leve under fremmed åg. Er det ikke noe vi nordmenn skulde ha en viss forståelse for etter vår egen historie? De „fire store“ i Versailles — Wilson, Clemenceau, Lloyd George, Orlando — fordelte disse mennesker blandt seierherrenes venner. De „fire store“ i München — Chamberlain, Hitler, Daladier, Mussolini — har omgjort en del av denne fordeling. De 9 millioner tsjekker hadde fått under sig 3½ million tyskere, 700 tusen ungare, 200 tusen polakker o. s. v. Østerrike og Ungarn var lemlestet, så de hverken kunde leve eller dø. Det er en del av dette resultat av verdenskrigen som nu etterhånden revideres — og takket være Chamberlain uten ny verdenskrig. Hitler har vel nesten alle fredsslutninger vært revidert ved krig. Jeg husker i farten bare en vesentlig undtagelse — 1905. Sverige mente i henhold til Kieltraktaten og unionstraktaten å ha absolutt krav på Norge. Allikevel lot det unionsopøsningen skje på fredelig vis, og 12 år etter rakte kong Gustaf hånden til full forsoning på Christiania slott. Ære være svenskene for det — og ære være tsjekkerne nu for at de lar tyskere, polakker og ungare gå i fred til sine stammefrender, så bittert det enn er, at de tar en stor del av staten med sig. Økonomisk er det en ulykke av samme art, omenn i mindre omfang, som den som rammet Habsburgermonarkiet i 1918; men som løsning av det stadig gjærende nasjonalitetsproblem i Mellem-Europa synes det dog å være et skritt fremover. At den 20 år gamle tsjekkoslovakiske stat fra Versailles ikke var noen lykkelig nyskaping synes jo også å fremgå av, at selv tsjekkerne halvbrødre, slovakkerne, nu melder sig med selvstyrekraft.

Det er nylig blitt sagt, „at den fred som blev opnådd betegnet en voldshandling uten sidestykke i den

forekommer mig, at man da ser noe ensidig på „staten“ som geografisk begrep. I de siste 100 år ihvertfall, er det dog staten som nasjon, som har vært målet, at folk av samme nasjonalitet såvidt mulig skulde få leve i sin egen stat, i motsetning til tidligere, da fyrster og feltherrer la land under sig uten hensyn til befolkningens ønsker eller behov. Man synes endog å ha glemt, at de skudd i Serajevo som tendte verdensbrannen i 1914, blev avfyrt i nasjonalitets-ideens navn. De serbere som myrdet den østerrikske tronfølger, vilde forene Habsburgernes sydslavere med Serbien. Russland og Frankrike støttet Serbien etter fyrstemordet. — Under verdenskrigen gikk tsjekiske regiment og andre tsjekker i tusenvis over til „fienden“, dannet „legioner“ og kjempet mot sin egen „stat“. Benes og Mazaryk satt i Paris og arbeidet for den gamle stats oppløsning. Verdensopinionen fordømte dem ikke, den syntes at de kjempet for sin nasjonalitet. Det bør kanskje også erindres, at blandt andre C. J. Hambro angrep England og støttet irerne, som i 1918—21 gjennom blodig opprør fremtvang sin adskillelse fra England. Men da bør man kanskje også prøve å forstå at sudetertyskerne vilde ha sin nasjonale selvbestemmelsesrett, og forstå at det tyske rike støttet dem — selv om vi ikke anerkjenner alle de midler som anvendes i striden og heller ikke sympatiserer med det nazistiske system. Denne forståelse har det store demokratiske leder, Chamberlain, vist.

Verker det ikke ennå i et mere enn 100 år gammelt arr hos oss nordmenn? — at våre gamle biland i Vesterhavet blev berøvet oss i 1814, da vi var vergeløse.

I 1906 gav Nobelkomiteen fredsprisen til president Theodore Roosevelt. Han hadde ikke gjort annet for freden enn å sammenkalle russerne og japanerne og megle i deres krig om kinesisk og koreansk territorium. Han var den ytre foranledning til å få avsluttet en forholdsvis liten krig mellom to utmattede kjempende.

Chamberlain har forhindret en krig, hvor kanskje hele verden vilde blitt liggende på valplassen. Kanskje mere enn det. Hvis slutningsordene mellom Chamberlain og Hitler blir stående ved makt: „Aldri mere krig mellom England og Tyskland“ — da er der kanskje håp om, at den blødende verdens drøm i 1918: „Aldri mere krig“ kan bli virkelighet.

Sandelig, hvis noen har fortjent en fredspris, må det være den mann som har gjenfødt dette håp — Neville Chamberlain.

Joh. H. Andersen.